

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 240 ՏԱՄՆԵՒԶԻՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Զորեշարժի, 30 Դեկտեմբերի

1898

Զորեշարժի, 30 Դեկտեմբերի ՏԱՄՆԵՒԶԻՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 240

Ցարական՝ 10 ռուբլի, վեց ամիսը 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ. Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 ռ., հատով 5 կ. Բաժանորդ գրում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրության հասցեն՝ Тифлисе, Редакция „Нор-Даръ“ Կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությանը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Ցայտարարությունները ընդունում են ամեն լուսաբերող, Ցայտարարությունները բաժին՝ 2 կ., ընկածների համար կրկնապատկել:

ՆՈՐ-ԴԱՐ

(ՏԱՄՆԵՒԶԻՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Քաղաքական-գրական ամսնորոգի լրագրող 1899-ին կը հրատարակուի Թիֆլիսում նոյն դիրքով և ծրագրով ամեն օր, բացի կիրակի և տոներին հետևող օրերից:

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 ռուբլի, վեց ամսուանը՝ 6 ռուբլի, երեք ամսուանը՝ 3 ռ. 50 կ., Թիֆլիսից դուրս՝ ամիսը 1 ռ. 50 կ., հատով դուրսը՝ 7 կ., Թիֆլիսում 5 կոպ.

Բաժանորդ են գրում Թիֆլիսում՝ միմիայն խմբագրատանը: ԱՐՏԱՄԱՀՄԱՆԻ բաժանորդները վճարում են տարեկան 40 Քբ. րանկ:

Խմբագրատունը գտնվում է Բուլճայա Վոդոպոլնայա № 20: «ՆՈՐ-ԴԱՐ»-ի հասցեն՝ Тифлисе, 85 Редакция „НОРЪ-ДАРЪ“ Կամ Tiflis, (Caucase), Rédaction du journal „Nor-Dar“

Ծանոթ.— Սուղիկայ 1899 թվականի համար նոր բաժանորդ գրողը «Նոր-Դար» կըստանայ՝ բաժանորդ գրուելու օրից. վճարելով ընդամենը 10 ռուբլի:

Սյն բաժանորդները, որոնք մինչև առաջիկայ դեկտեմբերի վերջը բաժանորդ չեն գրուել, յունուարի 1-ից թերթ չեն ստանալ:

ԲԱՎԱՆՈՐԴԻՆԵՐԻՆ
Առաջնորդը.— Տարուայ վերջում:
Խմբագրության կողմից:
Քրոնիկոն.— Լուրեր:
Մեղ գրում են.— Քեանանդիկից (Չամ. գաւ.):
Որբանոցները Թիւրքիայում:
Նամակ խմբագրություն:
Հայոց թատրոն Բագուում:
Մամուլի շուրջը:
Պիտակ կցուցի իւրն ու իւր.— Նամակ Բուլղարիայից: Փրիկպոպով:
Քաղաք ալաւն.— Թիւրքիա: Կրեւտէ:
Զերնագործա: Դրայֆուսի գործը:
Խաւն լուրեր:
Հեռագրներ:
Թեր և դէմ:
Տեղեկատուութիւններ:
Ցայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 29 դեկտեմբերի, 1898 թ.
ՏԱՐՈՒՆՑ ՎԵՐՋՈՒՄԸ

Տարուայ վերջին օրը ամենա-յարմար օրն է, որ իւրաքանչիւր համայնք, իւրաքանչիւր հաստա-տութիւն, այլ և իւրաքանչիւր անհատ իրեն հաշիւ տար թէ ինչ չափով կատարեց իւր պարտա-ւորութիւնները, ինչ բանում սը-խալուեց, ինչ չափով առաջ գը-նաց: Այդ, այսպէս ասած, ինը-նաքննութիւնը ամենաապահով զրաւականն է ապագայի առա-ջադիմութեան:

Ինչ որ մենք ունինք՝ եկեղեցի է թէ հողերը դպրոց, վանքեր են թէ եկեղեցիներ, բարեգործա-կան ընկերութիւններ են թէ հան-րաշահ հաստատութիւններ, զրա-կանութիւն է թէ մամուլ, զրանց արած քայլերից, զրանց կատա-րած գործերից և ստացած ար-դիւնքներից կարող ենք չափել:

մեր առաջադիմութեան և աջո-ղութեան չափը:

Մեր ժողովրդի հանրական կեանքի վրայ իշխողը եկեղեցին է և նրանից կախում ունեցող վանքերը և այլ հաստատութիւն-ները:

Այդ պատճառով ամենից առաջ մեզ համար նշանաւորը և հետա-քրքրականն այն է թէ այս վեր-ջացող տարուայ ընթացքում ե-կեղեցին իբրեւ եկեղեցի ինչ է կատարել, ինչ լուծումն են ստա-ցել եկեղեցու հետ կապուած, այս-պէս ասած, օրուայ խնդիրներն, ինչ գործ է կատարել հոգևոր իշ-խանութիւնը և ինչ չափով:

Մենք, դժբաղտաբար, չունինք ոչ վիճակագրական և ոչ էլ պաշ-տօնական տեղեկութիւններ այդ մասին: Բայց որքան մեզ յայտնի է առօրեայ, հետզհետէ, տարուայ ընթացքում, մեզ հասնող տեղե-կութիւններից, և ոչ մի կարևոր խնդիր, մտքերը գրադեցնող ու եկեղեցուն և նրան հաւատացող շահերին վերաբերող խնդիր ոչ մի լուծումն չեն ստացել:

Վանքական և նրանց կախում-ների բարեկարգ տնտեսութեան և վարչութեան խնդիրը չէ լու-ծուած:

Քարոզչութեան և շրջուն հո-վիւնքերի խնդիրը չէ լուծուած: Հե-ռաւոր գաղութներին հոգևոր հով-ւութեան խնդիրը չէ լուծուած դեռ:

Ամուսնալուծութեան, այլապէս ասած հարգանքի խնդիրը ոչ ընտաւած է պատշաճաւոր ժողովից, ոչ էլ յարմարաւոր և արդար լուծումն չէ ստացած. չկայ ընդհանուրին վերաբերող այդ մասին մի նոր եկեղեցական օրէնք հիմնուած եկե-

ղեցական աւանդութեան, օրէնքի և արդարութեան վրայ, թէպէտ և ամուսնալուծութեան պատահա-կան դէպքեր կան, երկու կողմն իսկ գոհացնող դէպքեր:

Արդեօք ինչպէս, երբ և ինչ միջոցներով պէտք է մեր աղ-զի և եկեղեցու պարծանք հաւ-ղարհան փառաւոր, բայց մոռա-ցութեան և աւերման մատնուած վանքերը վերանորոգուին, բա-րեկարգուին և ծառայ են իրենց կոչման:

Արդեօք ս. Էջմիածինը պիտի վերանորոգուի և ինչպէս. արդեօք Էջմիածինն մօտիկ վանքերը պի-տի նորոգուին: Արդեօք միաբա-նութեան մէջ նոր կարգեր պիտի մտցնուին և պիտի փոքրները հնազանդին մեծերին աւանդա-կան սովորութեան և առողջ լո-գիկայի համաձայն:

Չենք ուզում աւելի հեռունքը գնալ. եկեղեցուն և եկեղեցական վարչութեան, կառավարութեան և նրանցից բխող և կախուած խնդիրներն, որքան մեզ յայտնի է, այս վերջացող տարուայ ըն-թացքում ոչ մի լուծում չստա-ցան:

Միակ լոյս կողմը, եթէ կարե-լի է այդպէս ընդունել, ներկայ աւարուայ մէջ, այն հանգամանքն է, որ քահանաների առատ ձեռ-նադրութիւն կատարուեցան:

Այդ ի հարկէ միւրիթարական կը լինէր մեր ժողովրդի համար, ե-թէ բոլոր ձեռնադրուողներն պատ-րաստ մարդիկ լինէին և իրենց կոչմանը արժանի:

Ուշադրութեան արժանին ամ-բողջ տարուայ մէջ, մեր եկե-ղեցական կեանքում, ազգիս հո-գևոր Պետի ճանապարհորդու-թիւնն է: Նորին Օծութիւնը չը-խալելով իւր պատկաւելի ծե-րութիւնը այցելեց Արցախը, որ-տեղի ժողովուրդը սերնդէ սե-րունդ զրկուած է լինում իւր հո-գևոր Պետին տեսնելու և օրհնու-թիւնն ընդունելու բաղից:

Նորին Օծութիւնը տարուայ վերջին ամսումը այց եկաւ և Թիֆլիսի ժողովրդին:

Հոգևոր գործերի մէջ միւրիթա-րականը Վահագն Կաթողիկոսի այցն է որ և կենդանի խօսքով միւրիթարում է Հայաստանայց եկեղեցու հետ կապուած ժողո-վրդին և զարթեցնում նրանց մէջ դէպի մայրենի եկեղեցին ու-նեցած պարտաւորութիւններն:

Այդ չափով և զբանով է վեր-ջանում մեր ներկայ տարին:

Արդեօք եկեղեցու հետ կա-պուած խնդիրներն առաջիկայ տա-րին կըստանայ իրենց լուծումը

և աւելի աջող դրութեան մէջ կը լինի մեր եկեղեցին, այդ պէտք է սպասենք ապագայից և մեր հոգե-ւորական կառավարութեան պար-տաճանաշուութիւնից:

ԽՄԲԱՐՈՒԹԵՆ ԿՈՂՄԻՑ

Սոյն համարը այս վախճա-նուող տարուայ վերջին համարն է: Խոստացել էինք 215—220 համար տալ բաժանորդներին՝ տա-լիս ենք 240 համար:

Եկող 1899-ի առաջին համարը լոյս կը տեսնի յունուարի 1-ին:

«Նոր-Դար»-ը իւր ծնունդ առ-նելու թուականից (1883 դեկ-տեմ.) իբրեւ ամսնորոգի քաղա-քական-գրական ծրագրով լոյս է տեսել ու ամեն տեսակ խոչըն-դոտների հետ կռուելով և խիստ թշնամական հակառակութեան հանդիպելով՝ անսայթաք առաջ է գնացել իւր ընթացքով և չի դաւաճանել իւր համոզմունքը՝ իւր դաւանութիւնը: Այնուհետեւ թըշ-նամիւնքի, հակառակորդների աչ ու ձախ գոռոցների, ողբերի, տա-րանների միջից անցել է չէզոքու-թիւ, ճանապարհից չզուրս գալով և գլուխն չխոնարհեցնելով, չծա-լուելով, այն ժամանակ, երբ այդ հակառակորդները հազար գոյնի, հազար հաւատի փոխուելով՝ իրենք էլ չէին իմանում թէ ուր էին գնում և ո՞րտեղ են հասել այժմ:

Տասն և հինգ տարին, ծանր և նշանաւոր տարիներ բոլորած «Նոր-Դար»-ը առաջ է գնում և, յոյս ունինք, որ կը գնայ:

Հակառակորդները իրենք դե-տեն, որ «Նոր-Դար»-ը պահանջ է և ոչ մասնաւոր մարդկանց կամ նրա խմբագրի կապիդը:

Դիտեն և այն թէ ինչ ներդը-ծութիւն ունի մտքերի վրայ «Նոր-Դար»-ը:

«Նոր-Դար»-ի պակասաւոր և ցաւոտ կողմը նշվածական է: Դի-ճեցիտները գոյացել են և գոյա-նում են այն բաժանորդների շնոր-հիւ, որոնք թերթը ստանում են և փողը չեն վճարում և նրանց շնորհիւ, որոնք մօտեցել են խըմ-բագրութեան, որպէս զի վերջը խմբագրութեան հասանելի փո-ղերը կորզին բաժանորդներից:

Եթէ իւրաքանչիւր բաժանորդ վճարած լինէր իւր պարտքը, ու մեծ գումար չէ, «Նոր-Դար»-ը մի կողմէ դիֆիցիտ չէր ունենալ: Մանաւանդ այն պատճառով, որ խմբագիրը ինքը կատարել է և կատարում է շատ պաշտօններ և մեծ խնայողութիւն է պահպա-նում «Նոր-Դար»-ի խմբագրա-տանը:

Դրա մէջն է այն պաղտիւքը,

որ Կովկասի հայոց մէջ միայն «Նոր-Դար»-ն էր, որ առաջին օրից ամսնորոգի սկսուեց լոյս տեսնել և մինչև օրս շարունակ լոյս է տեսնում, այն ինչ ուրիշ թեր-թեր ստիպուած էին ընդհատելու հրատարակութիւնը, զանազան ձևերի փոխելու մինչև անգամ ա-ւելի եկամուտ ունենալով:

Այդ անցեալը աչքի առաջ ու-նենալով, «Նոր-Դար»-ը իրաւունք ունի սպասելու, որ նրան համա-կրող և հետևող հասարակութիւնը կըպահպանէ ձայն բերան թերթը և միջոց կըտայ աւելի և աւելի ընդարձակելու իւր գործունէու-թիւնը:

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Դեկտեմբերի 28-ին լրացաւ Գովկասի կառավարչապետի խորհրդի անգամ զառնի խորհրդական Ն. Ի. Պրիբիլի պետական ծառայութեան 50 ամսալը: Տեղական թերթերն այդ առթիւ կենսա-գրական հետեւալ տեղեկութիւններն են հաղորդում: Ն. Ի. Պրիբիլի երկարամեայ ծառայութիւնը նուիրուած էր բացառա-պէս Գովկասին: Նա ուսումը վերջացրեց Մոսկուայի համալսարանում 1848 թ. և նոյն թիւն դեկտ. 28-ին պաշտօն ստա-ցաւ Գովկասի փոխարքայի դիւանատանը: Հետեւալ տարին Գովկասի ուսումնա-րանական շրջանի դիւանատան կառա-վարչի կրտսեր օգնական նշանակուեց, իսկ 1852 թիւն — նոյն դիւանատան կա-ռավարիչ: 1868 թ. նշանակուեց Գով-կասի գլխաւոր վարչութեան դիւանատան կառավարիչ: 1874 թ. — Գովկասի փո-խարքայի, իսկ յետոյ կառավարչապետի խորհրդի անդամ, իսկ 1891 թիւն ըս-կած մինչև այժմ, բացի դրանից, նա-խագահում է Գովկասի վիճակագրական մասնաժողովում: Ն. Ի. Պրիբիլի հայրը յայտնի բժիշկ էր Գովկասում, իսկ ինքը Ն. Ի. ն մանկութիւնից ի վեր ապրում է մեր երկրում և միշտ մօտ է եղել տե-ղական ժողովրդի շահերին: Ն. Ի. Պրի-բիլը միշտ աչքի է ընկել իւր մարդա-սիրութեամբ և անաշտութեամբ: Ներ-կայումս նա 71 տարեկան է:

Դեկտեմբերի 27-ին հանդիսաւոր կեր-պով օծուեցաւ Նախկողի հայոց նորա-կառուց Ս. Դեղուկ եկեղեցին:

Մեղ խնդրում են տպագրել հետեւեալը: «Թիֆլիսի Թանգույանն ու. Ստոտա-ծածին եկեղեցու բարեպաշտ ժամաւոր շուշեցի Ղահրաման Էլչեանցը, չինայի-լով իւր սեպհական միջոցները՝ նոյն ե-կեղեցին պայծառ ու բարեգործ վիճա-կի է հասցրել՝ ծախելով մօտաւորա-պէս երեք հազար ռուբլի: Սրտացաւ պա-րոնը զրանով չբաւականաւորով, մտա-գիր է վերանորոգել նաև խաչկալը և հողալ եկեղեցու այլ կարիքները: Գով-կի և խախոյսի արժանի է նուիրաբերող պարոնի բարի գործը. ցանկալի էր, որ նրա օրինակին հետեւէին և ուրիշները:

Մանթաշան և Ընկ. Բագուի Նախա-լին գործերը վաճառուած են Պետեր-բուրգի մի խումբ զրամատէրերի վրայ 22 միլիոն ռուբլով: Գնուած նախալին ար-

դիւնարանները չհասցործելու համար անցիւններական ընկերութիւն է կազմուած 26 միլիոն ռուբլի գումարով:

Թիֆլիսի Գիւղութիւն և Վերա թաղերի միջև անցողաբար զիւրացնելու համար Վերայի կամրջից վերեւ, բոլոր գետի վրայ պարտ է հիմնուած:

Բազուկից մեզ խնդրում են հրատարակել հետեւեալը՝ «Այստեղ (Բազուկ) մեռաւ Ալեքսանդրապոլիցի Վարդա Չախմախչանց պարոնը, որի որդիքը իրենց հօր յիշատակը յարգելու համար նուիրել են 100 ռ. մ. Երուսաղէմին, խոստացել են մի երկրատարրի իրենց հաշուով ուղարկել բարձր կրթութիւն ստանալու որի ծախքը անսւս է մատակարարել տարին՝ 600 ռ.: Ուսանող երկրատարրները կողմից շնորհակալութիւն յայտնելով եղբայրը Չախմախչանցներին, խնդրում ենք հայ հարուստներին օրինակ վերցնել և չթողնել կիսաւարտ, ուսումնաժամարաւ և աղքատ երկրատարր ուսանողները վերելք ծուռ...»

Երգչկացի հայ գաղթական Զուշանիկի օգտին ստացանք Բազուկից եղբայր՝ Յ. և Գ. Բազուկապետները՝ 5 ռուբլի:

Պակիսայից ստացել ենք նոյն նպատակով 8 ռ. 30 կ., որ նուիրել են հետեւեալ պարոնները, Բախչի Ստեփանեան՝ 2 ռ., Յարութիւն Նազարեթեան, Մովսէս Միլիթայեան, Ս. Թորոսեան, Ա. Ասատուածատրեանց, Բ. Պաշտարեանց իւրաքանչիւր՝ 1 ռուբլի, Մ. Յակոբեանց՝ 80 կ. և խօսքով Գովարթեանց 50 կ.: Խմբագրութիւնս յանձնեց ստացած 13 ռ. 50 կ. թրքահայ կնոջ՝ Զուշանիկին, որ արտաստելով չգիտէր թէ ինչպէս շնորհակալութիւն յայտնէր նուիրատու պարոններին:

Մենք ևս մեր կողմից շնորհակալութիւն ենք յայտնում նուիրատուներին, քանի որ աչքով տեսնում ենք թէ այդ պարոնները որքան բարի գործ են կատարում: Տան աղանդաւորը սպանած, հայրենի երկրից օտարութեան մէջ ընկած, հինգ մերկ և քաղցած դուռները պէտք է կերակրէ, հագցնէ, պահէ, ինքն նիհար, հիւանդ, Զուշանիկը:

Առաջ Սողոմակի ձրի ճաշարանը դրանց ճաշ էր տալիս. այժմ Բարեգործական Ընկերութիւնը տալիս է ամսական 5 ռ.: Բայց արդէն քանի ամիս է, որ ճաշ էլ չեն տալիս, իսկ Բարեգործ. Ընկերութիւնը յունուարից դադարեցնելու է իւր նպատակը: Չորս ամիս է, ասում է խեղճ կինը, իմ դուստրերս բերանը դաւալ չէ տեսել. իսկ այժմ մերկ ապրում եմ սառը, ցուրտ մի սենեակում: Ինչ անէ խեղճ կինը, աշխատանքի գնալ չի կարող, չորս աղջիկը և մէկ տղան ում մօտ թողնէ:

Տղան էլ հիւանդ, ամենքն էլ մերկ, ամենքն էլ քաղցած... խեղճը յուսահատուած խնդրում է, որ իրեն օգնեն, որպէս զի վերադառնալ հայրենիք, այնտեղ կան բարի մարդիկ, ճանաչում են զրանց, գործ կըտան, կօգնեն. ութ օր ձիով պիտի երթան:—Այս ցրտին ծովով, սառ ու ձորով ինչպէս պիտի գնան, որքան հինգ դուստրերը թուրքերի միջով, ինքները տկար նիհար:

—Էհ, այստեղ մեր սենեակում աւելի ցուրտ չէ. ինչ ընեմ, օգնող չունիմ. գնամ դուստրերս շուրսն ձգեմ, մեղք չեն...

Մայրը լաց էր լինում:

Ան որտեղ կարող են մարդիկ տօնել Քրիստոսի ծնունդը:

Խորին շնորհակալութեամբ ստացանք իրեն նուէր ամեն. Միլիթայեանի սրբադանից իւր «Պատմութիւն ժողովրդական եկեղեցւոյ» գիրքը, որ տպուած է, Ռուս միլիտարի Գալուստ քաղաքում «Անի» կոչուած տպարանում և արժէ 3 1/2 ֆրանկ: Ամենապատիւ սրբազան Միլիթայեանի իւր այդ նոր աշխատութիւնը նուիրել է

իւր ծնողաց յիշատակին: Գիրքը իւր տեսակում առաջինն է հայոց եկեղեցական-գրականութեան մէջ և գրուած է այն բարձր, պարզ և ճիշտ ոճով, որ յատուկ է միայն սրբազան աշխատասիրողին: Երբեք նմուշ գրքի արժանաւորութեան և նրա մէջ տիրող հոգուն, կարեւոր է արդէն յառաջաբանից խմանալ, գիրքը դեռ չկարդացած: Մօտ համարները մէկուս կըհրատարակենք այդ պատշաճարանը:

Խմբագրութիւնս ստացել է *Путь къ истинѣ* (Dhammapada), изреченія буддийской нравственной мудрости, переводъ и предисловіе Н. Герасимова. Այս գիրքը տպուած է Մոսկուայում սոյն 1898 թ., բաղկացած է 100 էջից և արժէ 60 կ.:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՔԵՆԱՒԱՆԳԻՑ (Համախոս գաւառ).— Մի քանի օր առաջ գիւղում լուր տարածուեց թէ՝ հարեան թրքաբնակ թաղաբան գիւղացի Մուրադին Քեանաղու մը սպանել և դիակը թագցրել են. Այդ օտարոտի լուրին ոչ ոք չէր կամենում հաւատալ, որովհետեւ երբէք չէր լսուած որ Քեանաղի երկրագործ ժողովուրդը մարդասպանութեան կամ առաւելութեան ձեռք երկարացնի, մանաւանդ, որ հայ գիւղերի մէջ քեանաղցից յայտնի են իրենց մարդը վաճառելու բարքով: Սակայն երկու օր յետոյ լուրը սուր կերպարանք ստացաւ և պիտոտաւ չափաւորներին հետ մօտաւ Յարութիւն անունով մի հայի տուն և սկսեց խուզարկել: Ուրքան եղաւ գիւղացիները դարմանքը, երբ թուրքի ալանդակ դիակը գտնուեցաւ իշխալ Յարութիւնի գոմի մէջ հողի տակ ծածկուած: Գրեթէ անհնար էր հարց ու փորձի ենթարկել Յարութիւնին ու արձանագրութիւն կազմել, սակայն նոյն ընթացքում մօտեցաւ Յարութիւնի մանակ հասակ կինը՝ Զաւին և պիտոտալին յայտնեց, որ այդ սպանութիւնը գեկտեմբերի 13-ին ինքն է կատարել:

Ինչու սպանեցիք և ինչպէս ոյժդ պատեց մի հուկայ մարդու գլուխը այդպէս ջարդել, —հարցրեց պիտոտալը ցոյց տալով թուրքի ջարդուած գլուխը:

«Այդ թուրքը, —ասաց Զաւին երեսը ծածկելով.—ամեն անգամ կաշու ապրանք է բերում մեր գիւղում ծախելու և որովհետեւ ամուսնուս հետ ծանօթ էր, երեսմ մեր տանն էր գիւղեում: Վերջին անգամ, երբ նոր էր մուտն ընկել, եկաւ մեր բակը, սակայն ամուսնուս տանը չլինելու պատճառով ես չհամարձակուեցի նրան ներս ընդունել: Ամուսնուս գնացել էր որեւէ համար դաշտում աշխատելու: Թուրքը աղաչեց, պաղատեց, որ իրեն ներս ընդունիմ, և ես զիջանով նրա թախանձանքին ընդունեցի: Մինչ ես դուրս ու տուն անելով անհամբեր սպասում էի ամուսնուս, թուրքը խնդրեց, որ իրեն համար անկողին պատրաստեմ յայտնելով, որ յոգեւած է, ուղում է քնել: Անկողին պատրաստեցի: Անկողին մտնելիս նա ինձ անպատկառ առաջարկութիւն արեց, և երբ հրաժարուեցի նրա կամքը կատարել, նա սպառնաց, որ կըսպանի ինձ և ըսկսեց դաշոյնը մերկացնել: Երկուրդեց համաձայնութիւն տուի խնդրելով: որ նախ թոյլ տալ դուրս կողպեմ: Դուրս կողպելիս վեր առաւ կշեռքի երկու մեծ քարեր և շալիս տակ մօտեցաւ հիւրին: Նա փորձեց անկողնուց բարձրանալ, սակայն քարերից մէկը այնպէս տուէր, որ գլուխը ջարդուեց, փորձեց մերկացրած դաշոյնը վեր առնել, ես երկրորդ քարը նախ տուի ճակատին և ապա առաջուկ քարը նորից առաւ և այնպէս շնչապառ արել... Մի ժամից յետոյ ամուսնուս եկաւ և երկուրդիւնը յայտնուեց յետոյ թաղեցինք մեր գոմում»:

—Ինչու միւս օրը գիւղի իւրաքանչիւն չայտնեցիք, հարցրեց պիտոտալը:

«Որովհետեւ Թաղար գիւղը մեր գիւղից շատ է մօտ, վախեցանք, որ թուրքի եղբայրներն և աղգակները մեզ վնասեն»:

Հարց ու փորձը դրանով էլ վերջացաւ և պիտոտալը տառաջ մէկին կամ միւսին ձեռքակալելու արձանագրութիւնը առաւ ու գնաց Զամախի:

ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐԸ ԹԻՒՐԿԻԱՅՈՒՄ

Գ. Կուրի Հայ Թերթերից

— Ուրիշ քաղաքին մէջ որքանոց դպրոց մը հաստատուեց է այս օրերու: —Նիւ Երրբի Հայուհեաց բարեխնամ Ընկերութիւնն իւր նպատակը գումարը բարձրացուցրէ, որպէս զի Սալապատում (Վան). աղջկանց Որբանոցին մէջ 20 որբուհի կարենան խնամուել իր անունով: —Սըվազի մեր թղթակիցը կը գրէ. «Առաջնորդ Տ. Պետրոս արքեպիսկոպոս Սըվազ ժամանելուն որբանոցի մը հաստատութեան ձեռնարկեց. որուն նկատմամբ յաջորդ նամակով մանրամասնութիւններ պիտի հաղորդեմ: Առ այժմ 155 որբուհ կան հոն: Զուրկեցեալներ որբանոցն ալ ունի գրէթէ նոյնչափ, բայց Առաջնորդին միջոցաւ բացուած որբանոցին որբերուն թիւը պիտի հասնի մինչեւ 250-300: Ս. Սարգսի ներսեանս վարժարանը յատկացուած է այս նպատակին: —Տիարալէքիցն կը գրեն մեզ թէ քաղաքի գերմանական որբանոցը բացուեց է և 50 է աւելի որբեր ընդունուած: —Տիբլիսիի առաջն. փոխանորդը ծանուցանելով թէ վիճակին Ս. Լուսաւորի վանքին մէջ որբանոց մը բացուած է առանձին հոգաբարձութեան մը ձեռքով, ուր 20 որբեր կը պատասպարուին առ այժմ, նպատակ ինքնաժողով Պատրիարքարանէ: Ս. Պատրիարքը յանձնարարեց Տիբլիսիի կալուածոց հոգաբարձութեան, որպէս զի կանխորոշ կարգադրութեան մը համաձայն, ամսական 5 ոսկիի նպատակ յատկացնէ նոյն որբանոցին, իր ձեռքը գտնուած կալուածներուն արդիւնքէն:

—Այնթապէն կը գրեն մեզ նոյ. 25 թուով.

«Նոյ. 22ին կատարուեցաւ անկողնայ որբանոցի բացման հանդէսը, եկեղեցւոյն մէջ: Ներկայիցս մէջ կային բողոքական երեւելի ազգայիններ. Թէեւ պատուելիները բացակայ էին, սակայն միսիոնարուհիները բարեհաճեցին էլն գալ: Ներկայ էին նաեւ Հայլաճեանի և Ամբրիկեան որբանոցներու որբերն ալ, որոնք մերիններուն հետ երեք կարգի վրայ շարուած էին: Որբերը արտասանութիւններ ըրին: Ամբրիկեան որբանոցի կողմէն խօսեցաւ Բրօք. Ալեքսան Պէղճեան: Նոյն օրը, ի նպատակ որբանոցին 10 ոսկի հաւաքուեցաւ»:

—Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Տ. Ստեփանեալ. քանի մը օր առաջ հրաւիրելու համար Պարսիկացի քահանայից Պետրոս Թաղ. Խորհրդոյ և գիւղին երեսեւեաց որպէս զի կոչում ընեն Տքգ. 2էմպըր. մի բարեխնակաւ զգացմանց, երկու որբեր եւս որբեւերելու նոյն բարեխնակ անձին նախաձեռնութեամբ բացուած որբանոցին մէջ: Այդ որբեր վերջերս Ազգ. Հիւանդանոցին նոր հոգաբարձութեան կողմէ առաջնորդին ղրկուած երկու Պարսիկացի մանուկներն են Այս լուր զարմանալի նոյն իսկ անհատաւոր պիտի թուրք լեզ, եթէ ստոյգ աղբիւրէն առած չըլլային: Հայոց առաջնորդ մը որ բազում ուր պահելու առաջարկութիւններ ըրաւ, այսօր բողոքական միսիոնարներ մը կ'գրէն երկու որբ անոր պահելու համար:

—Այնթապէն կը գրեն մեզ նոյ. 25 թուով.

«Նոյ. 22ին կատարուեցաւ անկողնայ որբանոցի բացման հանդէսը, եկեղեցւոյն մէջ: Ներկայիցս մէջ կային բողոքական երեւելի ազգայիններ. Թէեւ պատուելիները բացակայ էին, սակայն միսիոնարուհիները բարեհաճեցին էլն գալ: Ներկայ էին նաեւ Հայլաճեանի և Ամբրիկեան որբանոցներու որբերն ալ, որոնք մերիններուն հետ երեք կարգի վրայ շարուած էին: Որբերը արտասանութիւններ ըրին: Ամբրիկեան որբանոցի կողմէն խօսեցաւ Բրօք. Ալեքսան Պէղճեան: Նոյն օրը, ի նպատակ որբանոցին 10 ոսկի հաւաքուեցաւ»:

—Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Տ. Ստեփանեալ. քանի մը օր առաջ հրաւիրելու համար Պարսիկացի քահանայից Պետրոս Թաղ. Խորհրդոյ և գիւղին երեսեւեաց որպէս զի կոչում ընեն Տքգ. 2էմպըր. մի բարեխնակաւ զգացմանց, երկու որբեր եւս որբեւերելու նոյն բարեխնակ անձին նախաձեռնութեամբ բացուած որբանոցին մէջ: Այդ որբեր վերջերս Ազգ. Հիւանդանոցին նոր հոգաբարձութեան կողմէ առաջնորդին ղրկուած երկու Պարսիկացի մանուկներն են Այս լուր զարմանալի նոյն իսկ անհատաւոր պիտի թուրք լեզ, եթէ ստոյգ աղբիւրէն առած չըլլային: Հայոց առաջնորդ մը որ բազում ուր պահելու առաջարկութիւններ ըրաւ, այսօր բողոքական միսիոնարներ մը կ'գրէն երկու որբ անոր պահելու համար:

ՆԱԽԱԳ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սրանից չորս տարի առաջ, կառավարութեան կարգադրութեամբ այստեղ բացուեց գիւղական հիւանդանոց ի միւս զաւարթութիւն Գանձակի գաւառի գիւղական բնակիչները:

Հիւանդանոցը գտնուած է մէկ բժշկի հակոթութեան տակ: Նախկին բժշկի օրօք պատահում էր անբաւականութիւն և տարաձայնութիւն բնակիչների և բժշկի միջև, և շատ անգամ տեղացիք խնդրաւորով դիմում էին Գանձակի բժշկական վարչութեանը: Վերջապէս, շնորհի Գանձակի ներկայ նահանգապետի, հիւանդանոցի նախկին բժիշկ Բէնիկիսկուն փոխադրեցին Թիֆլիս, նշանակելով նրա տեղ մի երկտասարկ բժիշկի: Գիւղացիք վերջինիցս մասամբ զոհ էին, բայց օրերուն պատահած մի գէպը անթիթ է տուել ինչպէս գիւղացոց, այնպէս էլ կայաքահանա բնակիչներին զանազան ենթադրութիւններով: Դէպքը հետեւեալն է: Մի քանի օր առաջ, մօտակայ գիւղի բնակիչներից մէկը դիմում է նոյն հիւանդանոցի բժշկին և խնդրում է օգնութիւն: Վերջինս տալիս է հարկաւոր դեղորայքը. տուած դեղորայքը չեն օգնում հիւանդին: Հէց այդ միջոցին պատահմամբ այստեղ է գալիս Գանձակից մասնաւոր բժիշկ պ. Փաթալեանը, որին հրաւիրում են տեսնելու իշխալ հիւանդին:

Բժ. Փաթալեանը քննելով հիւանդին գրում է դեղատոմս, որով հարկաւոր դեղը պիտի ստանային հիւանդանոցից, բայց որքան է լինում հիւանդի տիրելը զարմանքը, երբ հիւանդանոցի պ. բժիշկը մերժում է տալ հարկաւոր դեղը առելով թէ «Ես պարտաւոր չեմ ուրիշ դեղատոմսով դեղ բաց թողնել»: Հիւանդանոցը փորձում է երկրորդ անգամ ներկայացնել բժշկին և նրանից խնդրել, բայց այս անգամ ևս մերժում է ստանում: Ան այս է իսկական եղելութիւնը: 2գիւտեմ ըրեալ իրաւացի էր թժ. վարժուած քր այս դէպքում, միայն մեր համեստ կարծիքով պիտի հիւանդանոցի բժիշկը տար հարկաւոր դեղը, թէկուզ ուրիշ դեղատոմսով, քանի որ հիւանդանոցը ժողովրդի համար է:

Ան այս դէպքը շատ է պարզեցնում տեղւոյ ինտելիգենտ դասակարգին և հարցը պարզելու համար, խոնարհաբար խնդրում են «Նոր. Գար»-ի յարգելի խմբագրութիւնից սպագրութեան տալ երկտոս լրագրից համարներից մէկում:

Հազամ, 27 դեկտեմբերի.

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ ԲԱԳԻՈՒՄ

«Թագի համար»

Ամսոյս 21-ին առաջին անգամ ներկայացուեց Փարսիոս Գապէի «Թագի համար» դրամա: Օղէտի բեմի վրայ այնքան ահագնադորը յաջողութիւն ունեցաւ, այստեղ ևս, մեր նեղ սահմանի մէջ, ունեցաւ նմանօրինակ յաջողութիւն, «Թագի համար»-ը պատմական հիմունքների վրայ հաստատուած մի թատերախաղ է, որ անուանի բանաստեղծի գրելու տակ առած է զիւրիշ, գրեթէ մի գեղեցկութիւն թէ լեզուի ճոխութեամբ, նմանութիւնների քաղցրութեամբ, պատկերների ցուցադրութեամբ, թէ պատմական գէպերի համալսի զուգարդութեամբ, և զերական պատմականների յուզիչ հանդիսաւոր վերլուծութեամբ:

Ամեն ժամանակ բեմի վրայ դասաճանի և հայրենասէր երեւում, առաջին անգամ և երկրորդ բարձրացումը արտաբերել է շարունակ օգետութիւն և յափշտակում. ներկայ պարագայում դասաճանի է, որ հայրենասէր բազմակողմ անմահանում է և ինքը՝ հայրենասէրը սուրժում է դասաճանի գլուխը: Այս դէպքն է, որ Փարսիոս Գապէին ներշնչել է հիւանդի տաղեր, հրապուրիչ տեսարաններ, որով հանդիսատեսի մէջ արթնացնում է զանազան զգացումներ, որի, ատելութեան, գութի, սիրոյ տարբեր-տարբեր զգայութիւններ: Աւելորդ չենք համարում կարծօրէն պատմել «Թագի համար» դրամայի զանազան մասերը:

Բազմաբայի մէջ ենք: Բարեկամներ Միլիտայի իշխանի քաջագործութիւններով երկրորդ վանել է թշնամին, թուրքը, և ժողովուրդը պատրաստուած է ընտրել մի թագաւոր: Ստեփան եպիսկոպոս, իւր խրախուսանքներով, աղօթքներով նպաստել է միշտ իշխանին: Ժողովուրդը սիրում է, պաշտում է նրան և անհ. երբ առիթը ներկայանում է քուէ՝ տալու, միաձայն ընտրում են Ստեփան եպիսկոպոսին իրենց թագաւոր: Այդպիսով Միլիտայի իշխանը, որ իւր վարձատրութիւն իւր այնքան տարուայ հերոսական գործերին սպասում էր արքայական թագի, տեսնում է որ իրենից խլում են այդ երկար ժամանակների անկալութեան և բաղձանքի առարկան, և երկուայ հերոսը փոխում է. իրականութեան և ըմբոստութեան թոյնը սպրտում է իւր սրտին մէջ, որին ոչ նուազ նպաստում է իւր կիւր Բագիրը, որ գլխաւոր դերն է կատարում միջոց իւր ամուսնու ծայրայեղ միջոցների, նոյն իսկ մատնութեան: Այդ կինը որ ծնունդով յոյն է և փառքի համար պատրաստ է ամեն ստորութիւն յանձն առնել, օրն օրին, ամեն րոպէ հետեւում է ամուսնուն. արծարծում է նրա մէջ փառասիրութեան, ըզմանքի ցանկութիւնները, փաղարշում է նրա անձնասիրութիւնը, բաշխում է նրա գազանի փափագները, վառում է նրա սրտի մէջ առփանքի հուրը և վերջապէս յաջողում է համոզել նրան կնիքը դնել Մուլիսանի գաղանի յոստի հետ ուղարկուած ֆիւմանի ներքեւ, որով յանձն է առնում յանձնել թուրքերին Բալխանների կիրճը, այդ անառիկ անցքը, որ մինչև այն ժամանակ եղել է բուրդարեան թրքական արշաւանքներից ազատող գլխաւոր պատնէշը: Փոխարէն այդ մատնութեան իշխանը ստանալու է թալանեան թագաւորի տիտղոսը: Բայց մի պահպան հրեշտակ հսկում է իւր գործերի վրայ: Միջայեղի որդին, իշխան Կոստանդին մինչև այն ժամանակ հօր ընդօրինակ և նրա քաջագործութեանց օգնականը, յաջողում է լինալով իւր հօր դասաճանութեան պատրաստութիւնը շնորհի մի գիւղահի կնոջ, Միլիտայի, որ նախ պատերազմի դերին, յետոյ անձնուէր աղախինը և հստիկ ապա նրան սպառնող է եղել: Իշխան Միլիտայը կիրճերի պահապանութիւնն է անում, ամեն ինչ պատրաստ է դասաճանութեան համար: Թշնամին արդէն մօտենում է և անհայդ պահան, խորհրդաւոր րոպէ, գալիս է որդին: Երկուսի մէջ տեղի է ունենում հոգեհանձն յայտնութիւնը որդու աղախանքին պաղատանքը՝ անաղաղատ սրահիւս փառքերի մէջ չաղախուած, զանդիներով սրտաւորած անունը, և հօրը կողմից մերժումը, բմրոստում: Երկուսի միջև ընդհանուր անկողնաւորի է. որդու մէջ պարտաւիրութեան ձայնը լուեցնում է որդիական զգացումները և նա սպանում է հօրը, աղախուել համար հայրենիքը և նրա համարաւ:

Թշնամին գալիս է, ջապը է տալիս բուրդանքերին, բայց չէ յաջողում կիրճն անցնել: Ժողովուրդը կողմող է բարձրացնում իշխան Միլիտային, որին համարում է պատերազմի զաւառում ընկած: Իսկ իշխան Կոստանդինը մօտայ է խոջի խալթը տանջում է նրան. հայրասպան նուիրեան ոճիրը լախտի նման հարուածում է իւր դիրքագրաց հոգին. հօր ուրուականը հալածում է նրան. բայց պէտք է լուի մինչև վերջը: Ձինուրները դժգոհ են երկտասարկ իշխանից, նրա թախանը, արքունիքի վրայ իրաւունքն ունի: Գանգատում են թագաւորին, ափսոսում են նրա հօրը, որ բանալը տանում էր յաղթութիւնից յաղթութիւն, մինչդեռ որդին օրն ի բռն տիրութ, անորդ է լինում պահել բուրդար բանալի անվանից համարաւ: Միւս կողմից նորից երևան է գալիս չորս ոգին, իշխան Միլիտայի այրի Բագիրը անում է Կոստանդինին նոյն առաջարկը, ինչ որ անում էր նրա հօրը:

այն է՝ յանձնել կրօնը թուրքին և փոխարէնը փառք, պատիւ ստանալ, հակառակ պարագայում նա սպառնում է որդւն և ցոյց է տալիս այն ֆիրմանը, որի վրայ գտնուում է հօր Բրանկովմերենի կնիքը: Հարուածը շատ խիստ է, բայց Կոստանդինը չի վախենում մահից. անարգում է, անպատում է այդ հրէշ կնոջը և ոչ մի կերպով չի կամենում ազատել Բրանկովմերի վեհ անունը:

Ձինուորականները գտնուեցին ներկայումս է թագաւորին, առանց տակաւին սպասցոյցի ամբաստանում են իշխան Կոստանդինին իբր դաւաճան, բայց թագաւորը մեծ հաւատք ունի իշխանի վրայ: «Ո՛րք են ձեր փառքերը, գործքք է, ես յոյս ունիմ, որ նա միշտ բարձր կը պահէ իւր տոհմի պատիւը. նրա անցեալը գրաւական է ապագային»: Հազիւ թէ զինականները հանգարտած են, յանկարծ Բաղդիբը յառաջ է գալիս. «Անս ապացոյցը» առում է և ցոյց է տալիս Սուլթանի ֆիրմանը, որի վրայ գտնուում է շարագուշակ կնիքը: «Սա դաւաճան է, — գոչում է նա, — ինչ էլ ուղում էք մասնակից անել: Ձինականները մահ են աղաղակում: Թագաւորը կարգաւոր ադ հրովարտակը հարցնում է Կոստանդինին: «Ինչ պիտի ասես իբր արդարացում»: Կոստանդինը քարացած է. ոչ մի բառ դուրս չի գալիս բերնից. դիցադրեցին է այդ լուսնիւնը: Գաղտնիքը միայն յայտնի է իւր սիրական Միլիցային, բայց սա իւր դաշտին վրայ երդուել է յալտեան լուրի: Ծերակոյտը դատապարտում է Կոստանդինին մահից աւելի ծանր պատժի. պէտք է հօր կոթողին շղթայուած մնայ յալտեան, որպէս զի կրէ ամենի թուրք և մուրը: Բայց այդ մշտնջենական ամօթից աղատում է իւր Միլիցան, որ դաշտնով սպանում է նրան և ապա իւր անձը:

Անս մի զբաւում, որ ծայրից ծայր սարսուռ, ահ, վրէժ խառնում են իրար սուրբի նման բառեր կայծկարում են, ոտոտում և էֆէքթի անմասն տեսարաններ պարզում: Արդարութիւնը այստեղ դատապարտում է պարտականութեան առաջ. գաւաճանի փառքը չորհրդում է, արդարը և բուն հերոսը անպատում կորչում է ի սէր հայրենիքի: — Ամենից վեր փայտապակում է այդ դաւաճարը, որ պայծառ երկնածիւ լուսեղին գծով թափանցում է ամբողջ թագաւորութեան մէջ: Այդ պայմաններին մէջ յաջողութիւնը անտարակուսելի կըլինէր: Դերասանները ոչ նուազ նպատեցին ստորագծելու պիտի աչքի ընկնող մասերը: Նախ օրուայ գլխաւոր դերակատարն էր պ. Արեւիկան, իշխան Կոստանդինի դերում: Բերք ձեր աչքի առաջ բարեհաճ մարմնով, խաղաղութիւն դէմքով, բեհեղեայ և անդուլտ ընդունուած փախուց շորերով, բուրբաղական գրեխարկն իւր մարմնի գանգուրի վրայ հանգած, մի հերոս և որքան համակրելի հերոս — հայրենիքի պաշտպան է, Ի՜նչ ճոխ բառեր են թռչում բերնից, Ի՜նչ շնչաւ է գնում բանաստեղծին ներշնչումը տարիներ մէջ, որ արձակուանակ դուրս է դալիս հայ թաղականի գրչի տակ: Զի կարելի մոռանալ երբորդ գործողութեան մէջ հօր և որդու մի ջի վերջնական բանապայքարը: Գ. Արեւիկան վկայ էր կանչում երկիրներին, աստղերին, հեկեկում էր և հանդիսատեսներն էլ, շունչները բռնած, անթիթ աչքով, անշարժ իբր երաններ, հետեւում էին, ծծում էին այդ կրակի և բոցերից շինուած խօսքերը, և երբ հայրն ընկնում է որդու սրբի տակ, պ. Արեւիկան ընկնում է սարսափի, խղճի մաքառումներին մէջ, ձեռքերը գալարում, աչքերը պնդւած, մարմնը գլի գլի, իսկ կապէս սոսկումի տեսարանն էր որ պատկերացնում էր: Անս այդ զգացումների մէջ, երբ վարպետին իջնում է, կարող էր երեակայիլ հասարակութեան խանդավառութիւնը, որ կարծես վերջ

չունի և մինչև առաւօտ պիտի դրդողացնէ իւր ծափերովը:

Գ. Կոստանդին կատարում էր իշխան Միլիցային ապերախտ դերը. բայց ինչպէս լինի ապերախտ, քանի որ դերասանը արժանաւոր կերպով դուրս բերեց փառաւորի ցանկութիւնները խղճի խայթումները, ոճրի դէմ յանդգնութիւնը: Նրա բնական թերութիւնը, որը չպիտի կարողանայ երբէք յաղթել, խօսած ժամանակը կը գրեւ իրանալին է:

Գ. Յարութիւնեան Ստեփան եպիսկոպոսի դերում գոհացցոյց է էր: Օր. Վարդգիս Բաղդիբը դերում առաջին գործողութեան մէջ ցոյց տուած ուժը մինչև վերջ չպահեց: Տ. Միլիցայի կատարում էր Միլիցայի սիրուն դերը. շատ զօրեղ էր վերջին գործողութեան մէջ իւր դիւցազնական ընթացքով սպանութեան տեսարանում:

Զ. Նազար

Բազու 24 դեկտ.

ՄԱՍՈՒԼԻ ԶՈՒՐՁԸ

Ռուսաց մամուլի այն մասը, որի նշանաւորն է «Ռուսիան ռուսներին համար», ի միջի այլոց խիստ դէմ է օտարերկրեայ կապիտալի Ռուսիա մուտք գործելուն: «Վեստնիկ Ռուսիկ. Սեյսկ. Խաղաղասով» ամսագիրն եռանդով ցոյց է տալիս այդ դիմադրութեան անհրժեշտութիւնը:

Իրենց կենտրոն աւելի լաւ պայմաններ մէջ գնելու համար աշխատող միւս, աւելի կըրօնած ազգերը, — առում է յօդուածագիր պ. Վերեշչագինը: — մեծ հետեւեցներ են հասել մասամբ մեր շնորհիւ, որովհետեւ մեր էինք, որ եւրոպայի առաջ պատ քաշեցինք մտղապան արշաւանքի դէմ: Բայց ինչ էլ որ լինի, նրանք առաջ են գնացել մեզից, առաջ են գնացել պետութիւններով — այդ խաղաղ պէնքով: Արդ ինչպէս մենք հասնենք նրանց: Միթէ նրանով որ յետ մղենք նրանց, այդ գիտուն և եռանդուն մարդկանց, յետ մղենք նրանց կապիտալները, ամեն բանի հասնենք միայն մեր խելով, նրանք մեր ստորերկրեայ գանձերի վրայ և սպանենք, թէ երբ պէտք է ստեղծուին այն պայմանները, երբ մեզնում ևս աշխատողները գաղափարաւորական արդիւնաբերութեան նման մշակող արդիւնաբերութիւն... Սա մեծ մոլորութիւն է:

Ռուս բանուորի ճակատը կը պարզուի այն ժամանակ, երբ նա կարող կըլինի օրական գէթ մի բուրբ փառապան: Իսկ այս բուրբ ինչ բանից են կարող էլ ստանալ այդ փառապանը մեր օ առաւ ամառ և 7 ամիս ձմեռ ունեցող տարին անկացնելու համար: Գարող է ստանալ օտարերկրեայ ձեռնարկները գալուց, որոնք հանքեր են որդնում և առհասարակ միայն կըլին փառապանը: Զի, որ շահագործում են, ինչպէս մինչև այժմ անում էինք մենք մեծ մասամբ:

Օտարերկրացիները Ռուսիա իրենց կապիտալներին հետ կըրեն իրենց գիտութիւնները, իրենց եռանդը, որով տեղացիներին ևս հարողակց կըլինեն այդ բարբիւրներին: Նրանք ծախսած փողերի մեծ մասը կը մնայ Ռուսիայում: Կանքը կէժանանայ, ռուսական տեխնիկական կըլանայ, բնակիչները պահանջները կադնուման, ժողովրդի վատապը կաւելանայ, և այդ բանի շնորհիւ նա կը ձգտի կըրօնելու:

Փորձում են խօսել նախաձեռնողներն օտարերկրացիներին ձեռք անցնելու դէմ, բայց նրանք ո՛վ է, — օտարերկրացի, միշտ չեն նա բարեկարգեց մեր նախնի երկրի խորքերէ հանելու գործը, նախքան տեղափոխուել և մշակուել: Ասենք, թէ Թադիկեց նախնիները գործը զենքի տեղափոխեցին, բայց չէ՞ որ դրանով Թադիկեց ձեռքին ազատ կապիտալ մտաց, որը, եթէ չենք սխալուած գործադրում է նոյն բարգաւաթով թղթի խոշոր գործարան հիմնելու վրայ:

Ռուսիա ոչ թէ միայն չպէտք է ընդմանալ օտարերկրեայ կապիտալներին ներմուծմանը, այլ և ամեն կերպ պէտք է խրախուսել այդ բանը:

Թող ոչ թէ հինգ, ոչ թէ տասը, այլ յիսուն հարիւր միլիարդ թերն յարան: Այդ փողերից ոչ թէ միայն միտքամանակ մեծ մասը կը հասնի ռուս մարդկանց, այլ և ուր ձեռնարկութիւններ կըլին հոգած ծախքերի մի բուրբ մաս: Նուազն 75 կոպէկը նոյնպէս կըլինի ռուս մարդկանց ձեռքը: Թող նրանք մեզ համար երկաթուղիները նայեալից ցանց չենեն, որպիսին այս րոպէս գոյութիւն ունի, այսինքն դար

ձեալ 35,060 միւս թող բազմաթիւ վաճառանքներ հիմնեն, — այն ժամանակ թէ երկարագործներին, թէ հողատերերին և թէ բանուորներին վատապը կաւելանայ, և մենք ինքներս մեր միջոցներով ուսումնարաններ կըլինենք, իսկ հարուստ մարդիկ կընուին մեզ բարձրագոյն ուսումնարաններ և համալսարաններ:

***

Ամուսինների, յայտնի պարագաներում, բաժան-բաժան ապրիլու մասին կառավարական բարձր շրջաններում մը շակուղի նոր օրէնքը առիթ է տուել լրագրներին մի անգամ ևս դառնալու ամուսնական խնդրին: «Բերթ. Վեդ.» ցոյց է տալիս թէ ռուս գիւղական դասակարգի մէջ ինչ հայեացք է տիրապետում ներկայումս կնոջ մասին. ամուսնուց փախած կնոջը կարելի է յետ բերել էտապով. կնոջ պէտք է անպայման հնազանդի իւր մարդուն և ամեն միջոց ներքի է նրան հնազանդ պահելու համար:

Այս հայեացքը համաձայն են գործում և փոխառաջին դատարանները. կնոջ գտնաւորում է մարդու անգործութեան դէմ և, օրինական դատարանում անհետացած, բողոքելու համար երբեմն ինքն է դատապարտում մարմնական պատժի, որովհետեւ, գիւղացիներին հակացողութեամբ, մարդու դէմ կնոջ բողոքելու աւելի դատապարտել է, քան թէ մարդու վարմունքը:

Թէ ամուսիններ իրենց կանանց վրայ գործ գրած անգործութիւնները որ աստիճանի են հասնում, այդ մասին կարելի է գաղափար կազմել հետեւեալ օրինակներէ, որ լրագրերը քաղում է այս նիւթին հարաբերեալ գրականութիւնից:

Մի կնոջ գտնաւորում էր, որ իւր ամուսինը սպանել է իւր մարդին հիւսիս. միւսը գտնաւորում էր, թէ իւր ամուսինն «առանց որեւէ պատճառի ձեռնում է իրեն ձիւ փորքաշող, որի վրայ երկար ժամէ օղակ է անցկացրած». երրորդը — թէ ամուսինը «հարուածներ հասցնելով, դաշտի մէջ տկարում է իրեն», չորրորդը — թէ ամուսինը «ձեռնում է իրեն կոշիկներով, երկաթի մեծով ծակելու է իր երեսը և տաւաններով կծոտում է իրեն», հինգերորդը, թէ — «ամուսիններ իւր աշխարհի բոլորը հասցնելով վայր է գլորել իրեն, բռնեց մարդիկ, ծեծեց մահացնելու չափ և երեսը սեղմել էր գետնին, որ ձայն չհանի» և այլն և այլն:

Նոր օրէնքը միայն կարող է թեթեւացնել կնոջ այդ անտանելի դրութիւնը:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՐԱԿ ԲՈՒԼԱՐԻՆՆԵՐ

Ֆիլիպոպոլ, 15 դեկտեմբերի. — Առկէ մի քանի շաբաթ առաջ զրկած էի ձեզ թղթակցութիւն մը տեղւոյս ազգային գործերի խառնաշփոթութեան մասին: Կիրք և կուսակցական անաղիւ վարմունքը անգույս ժողովուրդը բոլորովին անմիթար կացութեան մը մասնած է, ստոր մեքենայութիւններ անպակաս են, անաւաններ այն փողոցային մարդկանց համար, որոնք ճապարակ գմիջոց կ'արդարացնէ՝ սկզբունքով կը գործեն: Արդե՞ք արած բոլոր գալթակցեցոյցի արարքը տեղւոյս պարտաճանաչ ժողովուրդը գրեցեց մի հանգադրութեամբ նորին սրբազնութիւն ամենապատիւ պատարանին դիմել և կողմ ստոր ամբաստանութիւններ և մասնութեան աստիճանի զրկաւորութիւններ հերքել տալու: Անս այդ հանգադրել, որին ստորադրած են 141 հոգի, ի միջի այլոց քաղաքիս ամենակարեւոր հայ վաճառականներէն մեծ մասը:

Նորին Ամենապատուութիւն Տ. Տ. Մալաքիա Սրբազան Արքեպիսկոպոս Պատրիարք Կոստանդնուպոլսոյ:

Սրբազան չայր, Ձարեազար կարդացիներ «Արեւել»-ի թիւ 3873-ի մէջ թէ՛ տեղւոյս թաղ. խորհուրդն ու ազգայինները զագատադիրներ խրկած են գեր. Տ. Արքեպիսկոպոսի գլխով պատրիարքարանիդ:

Նկատելով որ տեղւոյս ազգայինները հարիւրեւեալ աւելի ստորագրութիւններով իրենց գոհունակութիւնն ու համակրանքը յայտնելով գեր. Տ. Արքեպիսկոպոսին հոգեւոր քարոզներուն տեղւոյս սրբ. Գեորգ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ արժա

նապատիւ Ս. Սարգիս քահ. Սահակեանի միջնորդութեամբ խնդրած էր նորին գերապատուութեան մի առ ժամանակ անաղիւ մնալով գերեք հոգեւորապետ միսթարէ և երկար ժամանակէ հետէ գոյութիւն ունեցող խոսովութեանց և անհամաձայնութեանց վերջ մը տայ:

Նկատելով որ նոյ. 20-ին տեղւոյս պատուաւոր ազգայիններէն քահանայի ներկայութեամբ գումարուած մի մասնաւոր խորհրդի մէջ ևս գրաւոր կերպով յանձնարարուած է թաղ. խորհրդին գեր. Տ. Արքեպիսկոպոսին քարոզութեան և գործունեութեան մասին լրագրներում մէջ երեւած անտեղի զրպարտութիւնները հերքելով ժողովրդին մէջ տեղի ունենալիք խոսովութեանց առջին առնել. միևնոյն ժամանակ ըստ ցանկութեան ժողովրդին, գեր. Տ. Արքեպիսկոպոսին արժանապայիլ հիւրասիրութիւն ցոյց տալ: Սոյն մասնաւոր ժողովի տեղեկագիրը ստորագրուած է քաղաքիս ամենապատուաւոր ազգայիններէն ինն անձանց կողմանէ, ընդ որս է նաև ներկայ թաղ. խորհրդի անդամներէն մին:

Նկատելով որ թաղ. խորհրդի անդամներէն երեքն հրաժարած են, իսկ մնացեալներէն մէկն ալ մասնաւոր խորհրդի արձանագրութիւնը ստորագրելով իւր ընկերներու հակառակ տեղւոյս ազգայիններու ջերմ ցանկութեան, դէպի գեր. Տ. Արքեպիսկոպոսը ցոյց տուած անվայել ընթացքը դատապարտուած կը համարուի:

Նկատելով, որ թաղ. խորհրդի մնացեալ երեք անդամներէն մին թէ՛ և չէ հրաժարած սակայն ո և է գործն մասնաւորութիւն շունչներ, իսկ երկուքը, որոնք իբր ատենապետի ու ատենադրարի, պաշտօն ստանձնած են և իրենց անցեալովը և վերջին խոսովութեանց մէջ կատարած դերերովը արդէն ծանօթ են տեղացւոյ, որոնց մասին երբէք Սահմադրութեան օրէնքը չներէր ազգային ժողովներում մէջ ընտրելի լինելու:

Նկատելով, նաև որ ապօրինի կերպով ընտրուած և ներկայիս կազմաւորուած լինակի մէջ գտնուած թղ. խորհուրդը, իւր հաստատուած օրէն այլակրօն և անհաւատներ կազմուած մի խմբակի ձեռք գործիք դարձած ազգային ամեն գործերը խառնաշփոթ վիճակ մը ենթարկած են: Միևնոյն ժամանակ պատուաւոր ազգայիններ կազմած հոգաբարձութիւնը վշտացնելով իրենց հրաժարականը կառավարութեան ներկայացնելու պատճառ դարձած է, որով և ազգային երկսիւս վաթաբանները անխնամ և անկերպարան վիճակի մը ենթարկւած են:

Եւ վերջապէս նկատելով որ սոյն կազմաւորուած թաղ. խորհուրդը ոչ ազգայնոց և ոչ ալ օտար ազգայիններու առջև վարկ չունենալով՝ ազգային հաստատութիւնները բացառիկ հատկութեանց զբէրուած են:

Կուգանք ներկայիս խնդրել Ձեր Ամենապատուութեանց որ հաճիք ընդ փոյթ հրահանգ տալ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ արք. Տ. Սարգիս քահանային, մի առ մասնաւորապէս թաղ. խորհուրդը կազմել, մինչև որ կաթ. ընդհանուր այլոց լուսնով բարձրագագաւ Տ. Գ. եպիսկոպոսին տեղիս ժամանակով՝ սահմանաւորապէս թաղ. խորհրդի օրինաւոր ընտրութիւնը կատարէ:

Միևնոյն ժամանակ կը խնդրեմ Ձեր Ամենապատուութեանց յանուն անկողմնակալութեան հերքում տալ մայրաքաղաքի լրագրներում մէջ նորին Գերապատուութեան Տ. Արքեպիսկոպոսին քարոզիչութեան և գործունեութեան մասին կազմաւորուած թաղ. խորհրդին և անոնց արբանակներու կողմէ հրատարակել տուած անտեղի և անվայել զրպարտութեանց, քանի որ նորին գերապատուութիւնը չափաւորապէս Արքեպիսկոպոս Ս. Եկեղեցւոյ աւանդութեանց ջերմ պաշտպան և հայ կղերին պատուաւոր և արժանաւոր մի անդամ է, որ նոր մինչև ցարդ նորին Վեհափառութեան կողմանէ պաշտօ

նապէս իւր դատարան մասին որ և իյց գրութիւն ստացած չլինելով՝ տեղւոյս ընկ և զաղթական ազգայնոց փախաւ քանօք կը մնայ այստեղ մինչև նորին Վեհափառութեան կողմէ հրահանգ ստանալը:

Քաղցր է մեզ յուսալ թէ՛ Ձերը Ամենապատուութիւնը պիտի հաճի ընդ փոյթ մեր այս խոնարհ խնդրանք և փափաքանոց ուշադրութիւն դարձնելով գոհացցոյցի կարգադրութիւն մը ընել, զի ներկայ կազմաւորուած թաղ. խորհրդի հակազդային և հակակրօն ընթացքը ժողովուրդը անբան զգում է, որ եթէ Ձեր Արժանապատուութեան կողմէ ընդ փոյթ անօրէնութիւն մը չլինի, սարսափելի խոսովութեանց և կառավարական միջամտութեան առիթ պիտի ներկայանայ մինչև իսկ:

***

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ

Թիւրքիւ. — Միևնոյն «Allg. Zeit»-ի Կ. Պոլսի թղթակցը հաւատարմում է, որ յոյն-թրքական պատերազմից ի վեր մահմեդական աշխարհը յաբառու խլրտման մէջ է, — այն բանից յետոյ, երբ յիշատակաւորութեան ամբողջ խառն աշխարհին հարկադրեց ի մի խմբուելու խալիֆի շուրջը: Զարթուած մտնում է ամենահեռաւոր անկիւնները: Յայտնի է, որ սուլթանը հնդկաստանից ահապին գումարներ էր ստացել պատերազմի ժամանակ գործերը պահպանելու համար, և հեզերի սուլթաններն Աֆրիկայից նոյն ժամանակ իրենց լուսաներն էին ուղարկել: Այժմ Բատաւիայից հարդը դուր են, որ Եւրա կղզու մահմեդական բազմաթիւ ընտանիքներ վճել են իրենց որդւոյն ուղարկել Կ. Պոլսի այնտեղ կըրօնու, որպէս զի գրանով ցոյց տան, որ իրենք պատկանում են խալիֆին: Նրանք դիմել են սուլթանին, թոյլաւութիւն խնդրելով, որ իրենց որդւոյն ուղարկեն Կ. Պոլսի դպրոցները: Սուլթանը այս խնդրին ընդունել է ամենայն հաճութեամբ:

— Գիւտ. 9-ին Կ. Պոլսում սուլթանի թիկնապահ հանր-բէյը սպանուեց հափիւղ փաշայի ձեռքով: Անգլիական լրագրները զարմանալի բաներ են պատմում հան-բէյի մասին: Նա արքանացի է, չորս տարի առաջ ծառայում էր արքանական պալատական գործի մէջ և այն ժամանակ առանձին յանձնարարութեամբ ուղարկուեց հարաւային Արաբիա, ուր նա պէտք է վերականգնէր կարգը: Սակայն նա այդ յանձնարարութիւնը կատարեց այնպէս, ինչպէս միայն թուրքերն են կատարում. 300 վայրենի քաշերի գլուխ անցած, նա կորուպտում, փախուցաւ, սպանում էր, մինչև որ յետ կանչուեց: Չնայելով այդ բանին, սուլթանը նրան գնդապետի աստիճան շնորհեց և իւր թիկնապահը կարգեց: Հանր-բէյը Կ. Պոլսում նոյն աւազակն էր. օրը ցերեկով մտնում էր որեւէ խանութ և, զրպակից ատրճանակ հանելով, խանութատիրոջը ստիպում էր բանալու իւր փողի արկղը, որից յետոյ բոլոր փողերն առնում էր իւր գրպանը: Երբ ամուս. Այս բոլորն անպատիժ էր մնում, որովհետև նա սուլթանի պալատի արքանական կուսակցութեան աջ ձեռքն էր: Նա սպանուեց հետեւեալ կերպով. Հանրի և հափիւղը նստած էին սրճատան մի սեղանի առաջ: Նրանց միջև վէճ ծագեց, որի ժամանակ հափիւղը յանկարծ հանեց ատրճանակը, փողը սեղանից հանել գլխին և արձակեց: Յետոյ նա փախաւ: Այս այժմ լուր չկայ, թէ հափիւղը բռնուած լինի: Սուլթանը 1,000 ոսկի է խոստացել նրան գլուխը:

— Գիւտ. արգելի է Թիւրքիայում տարածել արքայազն Գեորգի լուսնկար պատկերները, ինչպէս և յունաց նաւապետի Նիկաները և Աթէնքում պատրաստած Գրետէի քարտէջը:

— Կ. Պոլսից հեռագրում են, թէ

2-1

